

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio LXXVIII. De vsura.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

lucrum ordinari ad aliquem finem necessarium, vel etiam honestum. & sic negotiatio licita reddetur. Sicut cum aliquis lucrum moderatum, quod negociando querit, ordinat ad domus sine sustentationem, vel etiam ad subueniendum indigentibus: vel etiam cum aliquis negociationi intendit propter publicam utilitatem, ne scilicet res necessarie ad vitam patrie defint, & lucrum expetit non quasi sine, sed quasi stipendium laboris.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod uerbū Chryso- stomi est intelligendum de negociatione, secundum quod ultimum finem in lucro constituit: quod pre- ceptū videtur, quando aliquis rem non immutatam carius vendit. Si enim rem in melius mutata carius uendat, videtur premium sui laboris accipere: quamuis & ipsum lucrum possit licite intendi, non sicut ultimum finis, sed propter alium finem necessarium, & honestum, ut dictum est.

AD SECUNDUM dicendum, quod non quicum- que carius uendit aliquid, quam emerit, negociatur, sed solum qui ad hoc emit, ut carius uendat. Si autem emit rem non ut uendat, sed ut teneat, & post- modum pro aliqua causa eam uendere uelit, non est negociatio, quamuis carius uendat. Potest enim hoc licite facere, uel quia in aliquo rem meliorauit: uel quia pretium rei est mutatum secundum diuer- sificationem loci, uel temporis: uel propter periculum, cui se exponit, transferendo rem de loco ad locum, uel etiam fieri faciendo. Et secundum hoc nec emptio, nec uenditio est iniusta.

AD TERTIUM dicendum, quod clerici non solum debent abstinere ab his, que sunt secundum se ma- la, sed etiam ab his, que habent speciem mali. Quod quidem in negociatione contingit, tum pro- pter hoc, quod est ordinata ad lucrum terrenum, cuius clerici debent esse contemptores: tum etiam propter frequentia negociatorum uitia, quia diffi- culter exiit negociator a peccatis laborum, ut dicitur Eccles. 26. Est & alia causa, quia negociatio nimis implicat animum secularibus curis, & per eō- sequens a spiritualibus retrahit. Unde Apostolus dicit 2 ad Timoth. 2. Nemo militans Deo implicat se negociis secularibus, licet tamen clericis uti prima commutationis specie, que ordinatur ad necessita- tem uitę emendo, uel uendendo.

QVAESTIO LXXVIII.

De peccato usure, quod committitur in mutuis, in quatuor articulo s diuisa.

DEINDE considerandum est de peccato usure, quod committitur in mutuis.

Et circa hoc queruntur qua- tuor.

¶ Primo, Vtrum sit peccatum accipere pecuniam in pretiū pro pecunia mutuata, quod est acci- pere usuram.

¶ Secundo, Vtrum liceat pro eodem quacumque utilitate acci- pere, quasi in recompensatio- nem mutui.

¶ Tertio, Vtrum aliquis restituere teneatur id, quod de pecunia usuraria iusto lucro lucratus est.

¶ Quarto, Vtrum liceat accipere mutuo pecuniam sub usura.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum accipere usuram pro pecunia mutuata sit peccatum.

AD PRIMUM sic proceditur. Vbi, quod accipere usuram pro pecunia mutuata non sit peccatum. Nullus enim peccat ex hoc, quod sequitur exemplum Christi: sed Dns de seipso dicit, Luc. 19. Ego ueniens cum usuris exegissem illam, scilicet pecuniam mutuata: ergo non est peccatum accipere usuram pro mutuo pecunię.

¶ 2 Pręterea. Sicut dicitur in Psal. 18. Lex Dni immaculata, quia spec- catum prohibet: sed in lege diuina conceditur aliqua usura, sicut in illud Deut. 23. Non fenerabis fratri tuo ad usuram pecunię, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno: & quod plus est, etiam in premium repromittitur pro lege ser- uata, sicut in illud Deut. 28. Fenerabis gentibus multis, & ipse a nullo foenus accipies: ergo accipere usuram non est peccatum.

¶ 3 Pręterea. In rebus humanis determinatur iustitia per leges ci- uiles: sed secundum eas concedi- tur usuras accipere: ergo non vi- detur esse illicitum.

¶ 4 Pręterea. Prętermittere con- silia non obligat ad peccatum: sed Luc. 6. inter alia consilia ponitur. Date mutuum, nihil inde sperantes. ergo accipere usuram non est peccatum.

¶ 5 Pręterea. Pretiū accipere pro eo, quod quis facere non tenetur, non est esse secū dum se peccatum: sed non in quolibet casu tenetur pecuniam habens eam proximo mutuare: ergo licet ei aliquando pro mutuo accipere pretium.

¶ 6 Pręterea. Argentum mone- ratum, & in uasa formatum, non differt specie: sed licet accipere pretium pro uasis argenteis accō- modatis: ergo etiā licet accipere pretium pro mutuo argenti mone- ratum: usura ergo non est secun- dum se peccatum.

¶ 7 Pręterea. Quilibet potest licite accipere rem, quam ei domi- nus rei uoluntarie tradit: sed ille, qui accipit mutuum, uolunta- rię tradit usuram: ergo ille, qui mutuatur, licite potest accipere.

SED CONTRA est, quod dicitur Exo. 22. Si pecuniam mutuum dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes.

RESPON. Dicendum, quod accipere usuram pro pecunia mu- tuata, est sicut in iniustum: quia uenditur id quod non est, per quod manifeste inæqualitas constitui-

tere. Et prima quidē, nā quod plus, & res differant, uel non differant, dupliciter intelligi potest. Primo sicut esse nature: & hoc est extra propo- situm. Secundo in ordine ad commutationes: & hoc est ad- positum, ubi de iustitia, & iniustitia commutationum tractat. Licet ergo inesse nature vinum, & uisus vini, puta bibere dis- tinguantur, in ordi- ne tamen ad commu- tationes pro eodem computatur vinum, & eius uisus: neque seorsum uendi potest vinum, & seorsum quod bibi possit: & simile est in aliis hu- iusmodi. Et hoc ma- nifestū erat in litera dicente, non quod sint idem, sed quod non debet seorsum compu- tari usus rei a seipso. Secunda autem, quoniam author non facit duas rationes, ut obiciens interpretatur: sed una, & sub illa uisus in re- bus, quantum usus est consumptio, subsu- mit, quod pecunia sicut principale sui usum est talis res, sicut cuius usus est consumptio. Et probat hoc, quia principalis usus eius est expendi in com- mutationibus, secun- dum Aristotelem. Unde patet rationem li- tere solidam effica- cemque manere.

¶ In responsione ad secundum, & tertium, aduertit, quod stando infra terminos iuris di- uini, & naturalis, li- citū est condere leges permissiuas usurarū, non propter lucrum principum, quod ab usurariis percipiunt, quia hoc est partici- pare in crimine, sed propter uitandū ma- lum, puta furta, &c. Quemadmodum li- citum est condere leges permissiuas me- reticum propter ui- tandā adulteriā, nec huiusmodi leges sūt iniuste. Unde in li- tere dicitur, quod lex Moyfi fuit talis, quā constat non esse ini- qua: sed nota, quod aliud est condere legem, quod usura possit imponi fieri, & aliud quod usura non pos- sit repeti. Stat enim esse primam legem sine secunda, quod si usurarius non pos- sit a laico iudice pu- niri,

3 di. 37. art. 6. Et mal. q. 13. artic. 4. Et quol. 3. arti. 19. Et opul. 73. q. 4. & 15.

Super qua. 78. ar- ticulum primum.

In artic. 1. q. 78. du- bium occurrit circa rationem literę, qua probatur usuram esse peccatum. Arguunt enim quidam, quod rationes non sint effica- ces: quia falsum est, quod in huiusmodi re- bus mutabilibus non differat usus a substā- tia rei, quoniam in omni- bus differt, sicut ope- ratio a natura. Et quia ratio illa, quod pecunia est principaliter pro negociatione, non habet locum in aliis mutabilibus, puta uino, uiticio, &c. Non cōcludit igitur effica- citer litera intentum. Ad hoc dicitur, quod uerq; obiectio procedit ex minori intellectu li-

niri, & cum hoc possit conueniri quasi debitor. Non enim Moyse
lex permissit usuram ab extraneis, uetat repetitionem, sed impu-
nitatem concedit: & similiter licitam iura ciuilia dicunt usuram,
ut author dicit in littera.

In responsione ad quartum, ubi agitur de spe mutantis, du-
bitium occurrit, an spes
habendi aliquid ul-
tra sortem, constituit
usurarium. Et est ra-
tio dubitandi, quia
cum sola spe aliquid
habendi ultra sorte,
stat recipere aliquid
ultra sortem gratis
donatum ab eo, qui
accipit mutuum. Et
si esset usura, tene-
retur ad restituti-
onem: sed cum non te-
neatur, sequitur, quod
non sit usura.

In oppositu autem
communis authori-
tatis dicere uidetur.

Ad euidenciam hu-
ius dubij duo viden-
da simul sunt. s. de
peccato, & de resti-
tutione, an sit pecca-
tum usura, & an te-
neatur restituere. Et
quoniam peccatum
cordis, & operis in
eadem sunt specie,
quia facere, & desi-
derare aliquid inter
se conuertuntur in
bonitate, & malitia;
sciendum est, quod
desiderare aliquid ul-
tra sortem, dupliciter
contingit. Primum ex
mutuo, hoc est, pro-
pter mutuum. Se-
cundo, non ex mu-
tuo, sed ex beneuo-
lentia amicitialis eius,
cui mutatur. Et si-
quidem hoc secundo
modo speretur aliqd
ultra sortem, contra
non esse usura pecc-
atum: quoniam ni-
hil inde, hoc est, ex
mutuo, speratur. Si
vero primo modo,
subdistinguentur est,
quia aut speratur ex

Lib. 4. Ethic.
c. 5. & 1. Po-
li. 16. ca. & 7.
tome 3.

mutuo principaliter, aut secundario: si principaliter, usura vitium
est contra domini preceptum, nihil inde sperantes. Si secundario,
usura peccatum non est, ut author dicit in quaestio. de malo, q. 13.
art. 1. Quoniam licitum est ex beneficio, quod confert proximo
de suo, habere oculos sinistram ad utile. Contingit autem hic
secundarius respectus, quando aliquis mutat, nihil propter mu-
tuum expectans, sed expectans ex gratitudine illius cui mutat,
quod non erit ingratus: sed sicut gratiam illi facit mutando, ita
ille gratus, vel in remunerando, vel in seruando, vel in munu-
sculo, iuxta conditionem suam erit, non ut usuram soluat, sed ut
gratis se gratum exhibeat. Debetur enim ipsam rem mutatam,
& gratia propter affectum mutantis gratus: & propterea spe-
rans utrumque cum suis effectibus, non peccat. Nec putes inre-
memorem eorum, quae in quolibet scripti: quoniam eadem
est sententia, licet aliis utar uocabulis, & melius hic. Nec fallaris,
putans esse sufficiens signum usurariae mentis, quod non mu-
tuare, si crederet illum futurum ingratum. Est enim signum fal-
lax in foro conscientiae, quamuis in foro iudiciali multum forte
ponderaret: & doctores tanquam nuncio peruersa mentis ipso
quandoque vtuntur. Constat namque in arctiori materia, l. in
simonia scriptum esse ab autore in quolibet, quod qui vadit ad
ecclesiam propter distributiones, alias non iturus, tunc est simo-
niacus. Et simile est in proposito, quia remuneratio sperata non
est ratio, quod mutuet; sed est conditio, quare magis mutat hunc
quam illi: quia iste gratus, ille non. Et quoniam facere, & desiderare,

ut dictum est, eiusdem sunt rationis, si quis mutuet
ut speret, sed extra etiam spem talem, hoc est, si
desiderata est, demonstrat, & sequatur effectus
rationis, ut deliripimus, nullum est peccatum
sequenti articulo author dicit, quod si mutans aliquid

in primo Polit. principaliter est
inuenta ad commutationes fa-
ciendas: & ita proprius, & princi-
palis pecuniae usus est ipsius con-
sumptio, siue distractio, secundum
quod in commutationes expendi-
tur. Et propter hoc secundum
se esse illicitum pro usu pecuniae
mutuae accipere pretium, quod
dicitur usura. Et sicut alia iniu-
ste acquisita tenetur homo restituere,
ita pecuniam, quam per
usuram accipit.

AD PRIMVM ergo dicendum,
quod usura ibi metaphoricè ac-
cipitur pro superexcellentia bo-
norum spiritualium, quam exi-
git Deus, volens ut in bonis ac-
ceptis ab eo, semper proficiamus,
quod est ad utilitatem nostram,
non eius.

AD SECVNDVM dicendum,
quod iudeis prohibitum fuit ac-
cipere usura à fratribus suis. Il-
ludis: per quod datur intelligi, quod
accipere usuram à quocunque ho-
mine, est simpliciter malum.
Debetur enim omnem homi-
nem habere quasi proximum,
& fratrem precipue in statu Euan-
gelij, ad quod omnes vocantur.
Vnde in Psalm. 14. absolute dicitur.
Qui pecuniam suam non de-
dit ad usuram. Et Ezech. 18. Qui
usuram non acceperit. Quod
autem ab extraneis usuram ac-
ceperit, non fuit eis concessum
quasi licitum, sed permixtum
ad maius malum uitandum, ne
scilicet à iudeis Deum colen-
tibus usuras acciperent propter
auaritiam, cui dediti erant, ut

ehoando, quod ex parte neutrius corrupta est intentione, sed
utrans habet malam intentionem habentis, nec datur
modo coactionem, sed omnino sponte, & libere
omnino est peccatum, ut patet, nullaque intentione
Sed quando utriusque mens mala est, utroque
omnino siue hoc, siue illo modo vult aliquid mutuum
accipere, ut patet, quia videt, vel potest aliquid
accipere, nisi dando, ac per hoc est mala passiva
nion quia facit malum, peccatum vitare est, & non
tationem: quia ex mutuo principaliter speratur, & non
tariè. Et in hoc casu intelligendum est, quod datur
tra de usuris, circa restitutionem usurae pro parte
ex parte tantum accipientis mutuum datur
scilicet non dat voluntarie id, quod datur mutuum
propter suam innocentiam sibi gratis datur, accipit
ca: sed tenetur restituere illud, quando postea
ex illo est factus locupletior. Nam si coactione
aduentum non computatum ad nihil tenetur restituere
ter qui dedit: & non est imputandum ei, quod
stetit, & nihil ex illo locupletatus est. Si enim
ex illo esset, teneretur reddere alienam non
Sed ratione rei acceptae, quia in aduentum
Quando autem corrupta est mens ex parte mutantis
peccat mortaliter absque dubio, sed non restituere
tur, ut quidam dicunt: quia restituere debet
qui minus habet, quam suum est, reddere

donat nihil minus habet, qm hoc quod dedit no inuitio, sed si-
bere a se abdicat: neque est ab eo ablatum, sed ipse sponte do-
nam non est igitur restituendum. Sed si melius in regulis
restitutionu superius, cu de restitutione tractaremus, habitis, du-
bio non paruo apparebit, q hanc ratio concludit q non est resti-

habetur Isa. 26. Quod autem in
premiu promittitur, Fenerabis
gentibus multis, &c. fenus ubi lar-
ge accipitur pro mutuo, sicut Ec-
cles. 29. dicitur. Multi non causa
nequitia non fenerati sunt, id est
non mutuauerunt. Promittitur
ergo in premium Iudais abundan-
tia diuitiaru, ex qua contingit,
quod alijs mutuae possint.

AD TERTIUM dicendum, quod
leges humanae dimittunt aliqua
peccata impunita pp conditiones
hominum imperfectorum, in quibus
multa utilitates impedirentur,
si omnia peccata districte p-
hiberentur penis adhibitis. Et
ideo vfuras lex humana concessit
no quasi existimans eas esse im-
iustitiam, sed ne impedirentur v-
tilitates multorum. Vnde in ipso
iure ciuili dicitur, q res, quae vfu
consumuntur, neque rone natu-
rali, neque ciuili recipiunt vsum-
fructum: & q Senatus non fecit
earum rerum vsum fructum, nec
enim poterat, sed quasi vsum fructum
constituit concedens. l. vfu-
ras. Et Philo. naturalis rone ductus
dicitur in i. Politic. quod vfuraria
acquisitio pecuniarum est maxi-
me prater naturam.

AD QUARTUM dicen dum
q dare mutuum non semper tenetur
homo. Et ideo quatum ad
hoc ponitur inter consilia: sed q
homo lucrū de mutuo no qua-
rat, hoc cadit sub rone precepti.
Potest tamen dici consilium per
comparationem ad dicta Phari-
saeorum, qui putabant vfuram ali-
quam esse licita, sicut & dilectio
inimicorum est consilium: uel lo-
quitur ibi non de spe vfurarii lu-
cri, sed de spe, quae ponitur in ho-
mine. Non enim debemus mu-
tuum dare, uel quodcumque bo-
num facere propter spem homi-
nis, sed propter spem Dei.

AD QUINTUM dicendum,
quod ille qui mutuae non tene-
tur, recompensatione potest acci-
dere q vfu principalis pecuniae est expedi, ut pretiu rerum,
sicut vfu principalis vini est ut bibatur. Verum quemadmodum
vino non solum vsum ad bibendum, sed ad comendum uel cu pe-
cunia, & tunc induit rone rei venalis: uel cu alia re, & tunc qn-
que rone pretii, puta, si vino emimus frumentu, uel etia vniu-
puta, rei uenalis, & pretii, cu simul emimus uino frumentu, & ue-
dimus uinu pro frumento, intendentes uendere nostrum uinum, &
emere frumentu, & c. ita pportionaliter contingit in pecunia:
quoniam ipsa non solum uenit ut pretiu rerum, sed etiam ut re
uenalis, considerando sicut de alijs rebus, abundantia, uel penuria
eius respectu occur-
rentium necessitati.
Et hoc modo uti pecu-
nia ars nummularia, uulgariter nuncupata
campforia, sicut re
quadam. Et propterea
vntur ipsa simul
ut re, & pretio, que
admodum in comu-
tationem vini, & fru-
menti declaratu est.
Et supra hoc funda-
mentum colligitur to-
ta doctrina cambio-
rum. Nec vlla appa-
ret ratio, quare ma-
gis alijs rebus possi-
mus tot modis vti, &
auro, uel argento mo-
nerato no, cum mul-
tiplicitas vfu no im-
pediat vsum princi-
pale, & de facto pecu-
niam multos vfu
habere prater princi-
palem, experientia
testatur.

puta, rei uenalis, & pretii, cu simul emimus uino frumentu, & ue-
dimus uinu pro frumento, intendentes uendere nostrum uinum, &
emere frumentu, & c. ita pportionaliter contingit in pecunia:
quoniam ipsa non solum uenit ut pretiu rerum, sed etiam ut re
uenalis, considerando sicut de alijs rebus, abundantia, uel penuria
eius respectu occur-
rentium necessitati.
Et hoc modo uti pecu-
nia ars nummularia, uulgariter nuncupata
campforia, sicut re
quadam. Et propterea
vntur ipsa simul
ut re, & pretio, que
admodum in comu-
tationem vini, & fru-
menti declaratu est.
Et supra hoc funda-
mentum colligitur to-
ta doctrina cambio-
rum. Nec vlla appa-
ret ratio, quare ma-
gis alijs rebus possi-
mus tot modis vti, &
auro, uel argento mo-
nerato no, cum mul-
tiplicitas vfu no im-
pediat vsum princi-
pale, & de facto pecu-
niam multos vfu
habere prater princi-
palem, experientia
testatur.

AD SEPTIMUM dicendum, quod
vfu principalis uasorum argen-
teorum, non est ipsa eorum con-
sumptio: & ideo vfu eorum pot
vdi licite, seruato dominio rei.
Vfu autem principalis pecuniae
argenteae est distractio pecuniae
in commutationes: vnde non
licet eius vsum uendere cu hoc,
quod aliquis uelit eius restitui-
tionem. Sciendum tamen, quod
secundarius ufu argenteoru u-
asorum posset esse comutatio: &
talem usum eorum non liceret
uendere. Et similiter potest esse
aliquis secundarius ufu pecuniae
argenteae, ut puta, si quis conce-
deret pecuniam signata ad osten-
tationem, uel ad ponendum loco
pignoris: & talem usum pecu-
niae licite homo uendere potest.

AD SEPTIMUM dicendum,
quod ille qui dat vfuram, non
simpliciter uoluntarie dat, sed cu
quadam necessitate, in quantum
indiget accipere pecuniam mu-
tuo, quam ille qui habet, no uult
sine vfura mutuae.

ARTICVLVS II.

Vtrum liceat pro pecunia mutuata ali-
quam aliam commoditatem expetere.

AD SECUNDUM sic pro-
ceditur. Videtur, quod ali-
quis possit pro pecunia mutua-
ta aliquam aliam commodi-
tatem expetere. Vnusquisque
enim licite potest suae indemni-
tati consulere: sed quandoque
damnum aliquis patitur ex hoc,

quis satisfieri. Queruntur ergo haec, An. l. mutans rustico, ut co-
lat agru mutuantis salua iusta mercede sua, sit vfurarius: & an mu-
tuas alicui, ut uadat ad furnu, molendinu, scholas, officina, & hu-
iusmodi mutuat, salua similiter iusta mercede, sit vfurarius. An
mutuas communitati, ut durante mutuo no teneat ad collectas,
ad quas alii tenentur, sit vfurarius. An mutuas Principi, ut donec,
uel uendat mutuant tale officiu, sit vfurarius. An mutuas ut acci-
piat is, cui mutuat, debitores uel res mutuantis, sit vfurarius. An
mutuas nauiganti, ut periculum mutui transferat in mutuantem re-
cepturū ex saluo itinere lucrum, sit vfurarius. An mutuas persequi
tori, ut non uexet mutuantem, sit vfurarius. Quae ad examen dicta
ru regularu si reducantur, facile soluntur. Na ex eo, q quicquid
pecunia aestimabile petitur propter mutuum ex obligatione ci-
uili, vfurarium est: & constat obligationem ad colendum

Super Questiones
Septuagesimas octauae
articulu secundu.

In ar. 2. eiusdem 73.
q. scito duas nota-
biles regulas in lite-
ra tradi. Vna est. Ex-
petere propter mu-
tuum aliquid pecu-
niae estimabile, ut de
bitum ex obligatio-
ne, seu pacto, tacite,
uel expresse est usura.
Altera est. Expetere
propter mutuum,
& exigere beneuo-
lentiam, & quodcu-
que, ut ex beneuo-
lentia debitum, non
est peccatum, sed li-
citur. Et quoniam
multum refert nosse
istas in uniuersali, &
scire, vel nescire eas
applicare ad casus
particulares, qm hinc
multae fallae solutio-
nes emanare uidentur,
ideo ut consulamus
multoru sententias de-
bitoribus, afferendi
sunt casus, summarie
tñ, ex quibus facile
credimus posse reli-

Malz. q. 13.
art. 4. ad no.
Et opus. 2.
q. 3. Et 4. Et
opus. 73. cap.
1. & 7.

berur. Si dicatur, quod inuito domino detinetur, patet respon-

sio, quod hoc non est ratione interesse, seu ratione rei, sed ratione

inuita, quae fit ex hoc, quod inuito ipso sum detinetur. Quae ratio au-

tem non ita non est de satisfactione iniuriam, sed de equalitate

rei ad rem in commutationibus, ratione cuius auctor in casu p-

posito dicitur superius in art. 4. Ille qui habet pecuniam, non dicitur

habere illam in actu, sed solum in virtute. Ceterum autem

potest dupliciter. Primo, quia habens eam, & priuans se il-

la pro mutandis, potest amborum restitu-

tionem in pactum deducere, sic est, quod in casu posito, iste

numans habet duo, pecuniam, & poten-

tiam licet sui fructus, & quia mutatur, pri-

mo de utroque. Pecunia, & facultate lu-

cre, ergo potest utriusque restitutionem in pactum deducere. Secundo,

sicut in venditione licitum est vendere rem plusquam

valere absolute, si plus valet venditori, ita in mutuo,

licet pecuniam estimare plusquam valet absolute, si plus valet

mutuanti, namque utrobique est ratio: sed constat, quod in mutuo

negociatorum vel emptori agra plus valet pecunia, quam valeat ab-

solute, quia sic illi se habet ad pecuniam, sicut alij artifices ad instru-

menta artis, ergo illi possunt mutuum deducere in pactum, quod plus

valet. Et per hoc soluitur ratio regulae assignata in litera. g. non

possunt vendere, quod non solum habent, & potest multipliciter im-

pediri. Soluitur enim dicendo, quod non possunt vendere tanquam

habent in actu, sed tanquam habitum in potentia. Quod non

est nisi, patet ex dictis in materia restitutionum. Item qui dam-

nificat habentem aliquid in potentia, non tenetur ad restitu-

tionem, nisi in actu habuisset, sed ad restituendum, quod habitum in

potentia, pensatis conditionibus. &c. Unde in proposito dicitur, quod

licet illud accipere tantum, quantum si impeditus fuisset a nego-

ciando, vel in emendo iuppeditior iudicaretur restituere. Et sic

sequitur, quod lucrum cessans potest deduci in pactum a principio mu-

tui a negociatore, & emptore. Et confirmatur, quia hoc non est

accipere ultra sortem ratione vltus pecuniae, sed est accipere ratio-

ne annexae potentiae lucri, quae licet priuata, propter quam potentia

pecuniae plus mihi valet, quam absolute. Et propterea non est

poterum vitare, sed rationem habere rei suae, vt fiat sui sua in-

diu. Et ex his patet regulam hanc cum sua ratione contradi-

cere auctori in superius dictis, & allegatis.

Ad contentiam huius ambiguitatis, super qua fundamenta in-

teresse veri, vel palliati confurgunt, sciendum est, quod tota difficul-

tas consistit in his duobus punctis. An habens pecuniam, puta

mille ducatos, propter annexam potentiam lucri, habeat plusquam

fit quantitas pecuniae, puta mille ducati. Et si non habet plusquam

quae post moram propter adaequandam rei oportet dari plus.

Si autem habet plus, quate non licet illud plus vendere a princi-

pio, & licet illud plus exigere post moram propter adaequandam

rem rei vitra satisfactionem iniuriam? Haec enim non videntur si-

militer consona, immo non videntur intelligibilia. At si quis

dixerit, quod habet aliquid plus, & quod licet illud vendere, patet

aperta est via, vt in quolibet mutuo pecuniae possit aliquid ultra

sortem ex pacto exigi, quod omnes negant.

Intantum autem intelligenda veritas est, quod potentia ad lu-

crum ex pecunia est duplex, quaedam consequens ipsam pecuniam

absolute, pro quanto ipsa pecunia potest esse instrumentum

ad lucrandum, sine per viam negociationis, sine per viam em-

ptionis agra, armentis, gregis, &c. Et haec potentia vocatur poten-

tia pecuniae, quia ipsam absolute comitatur. Quaedam vero po-

tentia ad lucrum ex pecunia est consequens pecuniam non absolute,

sed vt subsistat tali industriae negociatoris, vel emptoris tali tem-

perata pecuniae, vt subsistat industriae. Et quoniam prima potentia

communis est pecuniae a quocumque habeatur, idem est iudicium

de ipsa pecunia, & de eius potentia. Et propterea, sicut non li-

cet ratione pecuniae accipere ultra sortem, ita non licet addere

aliquid plus ratione suae potentiae. Cum enim inseparabiliter

sese comitentur, iudicium latum a doctoribus de pecunia

multatur de ipsa cum sua quasi naturali potentia ad lucrum:

sed secunda potentia adiungitur pecuniae ex hoc, quod subsistat

vel etiam exigere. Sed contra est, quod Exec. 18. dicitur inter

alia, quae ad virum iustum requiruntur. Si usuram, & super-

abundantiam non acceperit. Respondetur. Dicendum, quod sicut

si aliquis pro pecunia mutuata, vel quacunque alia re, quae ex ip-

so vsu consumitur, pecuniam accipit ex pacto tacito, vel expre-

so, peccat contra iustitiam, vt dictum est: ita etiam quicun-

que ex pacto tacito, vel expre- so quodcunque aliud acceperit, cui-

us pretium pecunia mensurari potest, simile peccatum incurrit.

Secundo, potest ipsi sibi vt serendum: & hoc suscipit in-

crementa, dum magis preparatum est, & ordinatum, approxi-

matum, vel sparsum: & huic potentia respondet in pecunia po-

tentia, vt subsistat industriae. Sicut autem granum triuci non possi-

deri vt semen, nec est restituendum vt semen, si ablatum esse,

Lib. 4. cap. 5. paulo a prin cip. tomo 5.

AA

nam est, & non quod suum esse potest. Pertinet ergo damnum illud ad interesse damni emergentis: nostra autem questio est de interesse luctu cessantis, quod in potentiam attenditur. Non est ergo simile de casu illo, quo venditor plus potest voluntarie vendere, quia sibi plus valet: & ito nostro casu, quo negociator vult

ad plus recompenandum, quam mutuo accepit: unde contra iustitiam est, si ad plus reddendum obligetur. Alio modo tenetur aliquis ad recompenandum beneficium ex debito amicitiae: in quo magis consideratur affectus, ex quo aliquis beneficium contulit, quam etiam quantitas eius, quod fecit: & tali debito non competit civilis obligatio, per quam inducitur quedam necessitas, ut non spontanea recompenatio fiat.

Ad tertium dicendum, quod si aliquis ex pecunia mutuata expectet, vel exigat quasi per obligationem pacti taciti, vel expressi recompenationem munus ab obsequio, vel a lingua: perinde est, ac si expectaret, vel exigeret munus a manu: quia utrunque pecunia estimari potest, ut patet in his, qui locant operas suas, quas manu, vel lingua exercent. Si vero munus ab obsequio, vel lingua non quasi ex obligatione rei exhibetur, sed ex benevolentia, quae sub estimatione pecuniae

non potest voluntaria commutatione diueri ad mutuum cum superaddita estimatione, in quantum lucratoria. Unde cum nec de pecunia absolute, nec de pecunia negociatoria liceat rati mutuo ad egerere aliquis plus forte, quia in pecunia, quae mutuat, non habet lucrum in actu, aut in via, sed solum in potentia communi non estimabili, sequitur, & quod regula sit optima, & ratio eius sit solida: nec obstat alius authoris dictis: quia superior locutus est de lucro, quod habetur in via, & de rebus, in quibus est lucrum in via saluis in illo statu, quo habent lucrum in via, ita quod in illo statu occupentur, impediuntur, vel alienentur.

Ad confirmationem demum ultimam dicitur, quod iam patet, quod si voluntarie diuerterentur pecuniam ab industria negociationis, vel emptionis non exigat ratione potentiae pecuniae sub industria, quia illa amplius, ipso sic volente, non est: & propterea non nisi propter vltimam exigat. Cum hac tamen regula, & illius ratione fiat, quod in casu qualis est casus tertius, licitum est habere rationem damni, quod quis patitur ex hoc, quod de pecunia negociatoria non potest lucrari per occurrentem impedimentum. Et est ex dictis clarum, quod quavis debitor post moram teneatur ad interesse: non est tenetur ad interesse, si mora esset de consensu creditoris: sicut nec a principio obligabatur ad interesse, quia de consensu creditoris tenuit eiusdem siquidem rationis est hinc aliquid ab alio, & conferri ab eodem. Unde creditor non potest post moram deducere in pactum, ut de reliquo futuro tpe, donec teneat debitor suam pecuniam, soluat tantum, sicut non poterat hoc a principio: quia non est in mora, qui de consensu domini non reddit. Potest tamen exigere interesse preteriti temporis quo fuit in mora.

In responsione ad secundum eiusdem art. a habes clare, quod limitatio quam aliqui dant illi dicto in responsione ad quartum, scilicet quod non licet mutuantibus deducere in pactum remutationem, quod si intelligendum est, quod deducatur in pactum simpliciter, non autem si deducatur in pactum cum conditionibus, quibus extantibus naturalis iure ille tenetur remutuare, puta si indiguerit, & tu commode poteris, &c. Limitatio, in qua, illa est falsa pp duo. Primo, quia expressis litera hic arguendo opponit, quod non vult esse illicitum obligare se ad aliquid, ad quod naturalis iure tenetur. Et respondet, quod tali debito non competit civilis obligatio. Ecce quod manifeste dicit, quod non potest in civilem obligationem deduci naturalis obligatio ad quartum de, talis obligatio civilis est pecunia estimabilis, ac per hoc cum quibuscumque fiat conditionibus plus forte expectat, & iura est. Licet tamen, ut dictum fuit, esse nolle mu-

tuare illi quem credo, aut timeo ingratum fore: quod non mihi remutuaret, aut feriret: cum opus esset: quia non minus licitum est respicere ad effectum contrarium, qui est in ingrato, quam ad effectum amicitiae. Haec autem omnia sine pacto ex affectu animi expectantur tanquam ex naturali debito.

non cadit, licet hoc accipere, & exigere, & expetere.

Ad quartum dicendum, quod pecunia non potest vendi pro pecunia ampliori, quam sit quantitas pecuniae mutuatae, quae restituenda est: nec ibi aliquid est exigendum, aut expetendum, nisi benevolentiae affectus, qui sub estimatione pecuniae non cadit, ex quo potest procedere spontanea mutatio. Repugnat autem ei obligatio ad mutuum faciendum imposterum, quia etiam talis obligatio pecuniae estimari potest: & ideo licet simul mutuantem unum aliquid aliud mutuum recipere, non autem licet eum obligare ad mutuum in posterum faciendum.

Ad quintum dicendum, quod ille, qui mutuat pecuniam, transfert dominium pecuniae in eum, cui mutuatur. Unde ille, cui pecunia mutuatur, sub suo periculo tenet eam, & tenetur eam restituere integrè, unde non debet amplius exigere ille, qui mu-

tuat, conficitur in duobus. Primo, quod capitale subicit periculo, sicut & lucro. Secundo, quod ita proportionatum sit lucrum capitali, ut saluetur debita proportio lucri ad socium, hoc est, quod tam lucrum, quam damnus proportionaliter respondeat cuique socio ponenti pecuniam, vel operas, vel industria. Quibus adde tertium tanquam canonem ad iustitiam semper seruandum in huiusmodi, scilicet a principio aestimetur singula sociorum portiones: & his fiat quasi vna summa pecuniae communis illis proportionabiliter, sicut in iustis ratas. Et deinceps tam in lucro, quam in damno in diuisione totius remanetis seruetur diuisio, ac si talem summam pecuniae possiderent proportionaliter, verbi gratia. Sicut tres socii vnus ponit mille ducatos, alter ponit operas estimatas mille, & alter ponit industria estimatam quingentis. Stabilienda est societas, ac si hi tres possiderent duo millia, & quingentos ducatos, ita tamen, ut tertius semper pro medietate stet. Et sic lucrum diuidendum est, ut si fuerint quinque tertius habeat vnum: vterque autem aliorum duo: & tandem quicquid superest eodem modo diuidendum est, ita quod si superfunt duo millia, & quingenti, mille dentur vni, & mille alteri: & quingenti tertio: alioquin iste demonstraretur in perdita industria: & ille in opera: & qui appositur pecuniam lucraretur. Et simile est in sociis animalium.

In responsione ad sextum, quia ibi agitur de fructu pignoris, scilicet to, quod author loquitur de pignore, in quantum pignus est absolute: & non de pignore pro tali causa. Nam contingit ex causa tali, quod potest quis facere fructus pignoris suos, ut patet de agro assignato pro pignore dotali, extra de viuris, cap. Salubriter. & ratio ibi assignatur, quia dotis fructus sunt pro oneribus matrimonij supportandis. Unde limitatio, quam quidam huic determinationi Innocentij Tertij apponunt, scilicet intelligitur, quod pecunia dotalis erat exponenda negociationi, vel emptioni rei fructuosae, alioquin non haberet locum interesse, falsa est: quoniam ratione onerum matrimonij, quae omnem maritum, siue negocietur, siue non, siue emat, siue non, constat sustinere, fructus dotis deputati sunt. Et hoc per se loquendo. Per accidens autem est, quod maritus utatur, vel non utatur dote ad fructificandum: ac per hoc ad iuuandum seipsum, ad supportandum dicta onera. Et quia sicut ea, quae sunt per accidens, non iudicatur de re, sed sicut id, quod est per se: ideo absolute loquendo generat fructus pignoris dotalis suos: & potest hoc deducere in pactum a principio, si non vult ducere uxorem sine dote praesenti, &c. Cuiusmodi autem, quae a principibus egentibus in pignus aliis principibus dantur, fructificare debent domino, qui impignorauit, deductis expensis officialium, &c. quoniam non est transfatum dominium, nec annexa habet onera, sicut matrimonium.

Sicut

Sicut vtr. quando suscipitur pignus expensis deductis fructificat dno. Deberent autem principes, si volunt facere fructus suos, no accipere in pignus ciuitates, sed emere eas cum pacto de retro uendendo, sic enim facerent fructus suos. Et quia fructus dotis deputati sunt propter onera matrimonij, & soluto matrimonio no restat onera eius,

qm illius, quod non est, nullum est onus: ideo errant vidue volentes fructus dotis suae, ac si matrimoniu extaret. Verum si ita utro ciuitatis in viridi obseruantia, ordinatum est, q viduae, donec reddatur sibi dos, assignetur quinque, vel decem pro centenario, cum sit hoc factum in fauorem infirmi sexus, & poena haeredum mariti, licite potest mulier, qn per eam non stat rebabere dotem suam, accipere huiusmodi pensionem. Et ratio est, quia distincta proprietatis reru in particulari iure positio cum sit, potest pro communi bono patriae, per patriae legem dispensari ab hoc ad illud, &c. Et per eandem rationem, si extat statutum, q focer non soluens dotem, teneatur genero ad decem pro centenario, donec soluat, iustum est. Cedunt enim haec ad pacem inter affines, & ad remouendas lites, ad sollicitudinem debitorum, vt timore saltem penarum soluant, qd debent. Dixi autem, qn vidua non est in causa, vt dos retineat ab haerede: qn si vidua, & sibi si gener esset in causa, q dos retineretur ab haerede, vel focero, ia cedit iuri suo: & non possunt beneficio penalit statuti vti in foro conscientiae contra illum, qui non retinet suam dotem creditore inuito, &c.

In responsione ad septimum articulum, de augmento, vel diminutione pretij in venditione ad tempus, dubium occurrit ex sacris canonibus: qm extra de vsuris. cap. In ciuitate, & cap. Nauiganti, duo in sententia, licet tres sint numero, casus ponuntur huic doctrinae contrarij. Expresse naque ibi dicitur, q si piper ualer nunc quinque libras, & venditur sex libris ad tempus, eo quod tempore solutionis, an plus, vel minus, quam sex valebit, verisimiliter dubitatur, non peccant vendentes nunc piper pro sex ad tempus. Et eadem sententia replicatur in 2. s. d. cap. Nauiganti. Coflat namque, quod in hoc casu expectata solutio in futuro, est ratio maioris pretij: in calce quoque dicitur cap. Nauiganti, ponitur alter casus, quod seruaturus granum, potest plus vendere ad tempus, quam nunc valeat, quando vendit.

Ad hoc dicitur, q dupliciter contingit differre em tempus solutionem a venditione. Vno modo, vt est actio em seipsam separata ab emptione, ita q sint ibi quatuor actiones. s. venditio emptio, mutuum implicatum de expectando solutionem in futuro, & solutio ipsa: & sic loquitur author de solutione futura, & dicit, quod vendere plus ratione huiusmodi expectationis, est vsura: & sibi emere minus ratione anticipatae solutionis, eadem ratione. Alio modo, vt est pars commutativa emptionis, ita q: sicut venditio integratur quasi ex duabus partibus. s. ex contractu venditionis, & ex traditione rei, qua veditur: ita emptio integratur quasi ex duabus partibus. s. emptione, & solutione pretij. Et sicut venditio potest habere suas partes separatas em tempus, vt patet, dum aliquis vendit res assignandas in futura estate: ita et emptio potest habere partes suas separatas, vt patet, cum aliquis emit oleum in hunc modum, solutus pro eo in estate futura frumentum. Quando inquit solutio, vt pars emptionis consummativa expectatur, tunc nullum interuenit mutuum. Et ideo dicitur in Decretalibus, q non est vsura;

tuauit. Sed ille, qui committit pecuniam suam, vel mercatori, vel artificio per modum societatis iustidam, non transfert dnum pecuniae suae in illum, sed remanet eius, ita q cu periculo ipsius mercator de ea negociatur, vel artifex operatur: & ideo sicut potest partem lucri inde prouenientis expetere, tanquam de re sua.

AD SEPTIMUM dicendum, quod si quis pro pecunia sibi mutuata obliget rem aliquam, cuius vsus precio estimari potest, debet vsus illius rei ille qui mutuauit, computare in restitutionem eius, quod mutuauit: alioquin si vsum illius rei quasi gratis superaddidit, id est, ac si pecunia acciperet pro mutuo: quod est vsurarium, nisi forte esset talis res, cuius vsus sine precio soleat concedi inter amicos, sicut patet de libro accommodato.

AD SEPTIMUM dicendum, q si aliis carius uelidere res suas, quam sit iustum precium, vt de pecunia soluenda emptorem expectet, manifeste vsura committit: quia huiusmodi expectatio pretij soluendi habet rationem mutui. Vnde quicquid ultra iustum precium pro huiusmodi expectatione exigitur, est quasi precium mutui, quod pertinet ad rationem vsurae. Similiter etiam si quis em-

sed commutatio ista est quasi claudens, quae emptionis consumatio trahat ad se venditionem, et mandans concedit valor rei, quae venditionis praesens ad tempus solutionis, hoc est commutatio, q tantum plus potest estimari, quantum

ptor velit rem emere vilius, quam sit iustum precium, eo q pecunia ante soluit, quam possit ei res tradere, est peccatum vsurae: quia est anticipatio solutionis pecuniae habet mutui rationem, cuius quoddam precium est, quod diminuit de iusto precio rei empte. Si vero aliquis de iusto precio velit diminueri, ut pecuniam prius habeat, non peccat peccato usurae.

ARTICVLVS III.

Vtrū quicquid de pecunia vsuraria quae lucratus fuerit, reddere teneatur.

AD TERTIUM sic procedit. Vt q quicquid de pecunia vsuraria aliquis lucratus fuerit, reddere teneatur. Dicit enim Apostolus ad Rom. 11. Si radix sancta, & rami: ergo eadem ratione, si radix infecta, & rami: sed radix fuit vsuraria: ergo quicquid ex ea acquisitum est, est vsurarium: ergo teneatur ad restitutionem illius.

Præterea. Sicut dicitur extra, de vsuris, in illa Decretali. Cuius, sicut asserit. Possessiones, quae de vsuris sunt coparatae, debent uendi, & ipsarum precia his, a quibus sunt extorta, restitui: ergo eadem ratione quicquid aliud ex pecunia vsuraria accipitur, debet restitui.

ubi habeatur ratio valoris rei pro tempore, hic autem non: unde nihil dicitur de habitatione, sed habetur ratio valoris rei temporaria seruaturus. Vnde etiam si non ad tempus, sed ad uendum, potuisset etiam plus vendere in hoc tractatu, quod non dicitur in littera, quod licet in hoc tractatu quantum creditur valiturum, quia hoc est habitum, sed non nisi in potentia, ac si habeatur estimandum, quod hic in potentia, ac si habeatur licet vendere aliquid plus. Et si quis quantum plus teneatur fur, secunda intentio, illam a seruaturus. Coflat namque q non teneatur crum cessans, vt patet ex antecedentibus. Adhuc notandum, quod si quis plus vendit ad tempus, & veli postea restituatur, in quo erat seruaturus, ita q nunc etiam plus emptionis expectetur, licet contractum non primo dictu est. Hac autem, quae dicitur plus, sunt, & licet non extorta, tracta tamen quantum plus primo dictu est. Et ppa magis pro casibus, & exceptionibus pro regularibus habenda sunt: pp quod plus sibi abstinentium. Vnde nihil obstat, quod quid rferendum est, tradit dicta in praesenti secundo, si secundum regulas eius, quod plus estimetur, consonae doctrinae auctoris, & non tam solutionem, sed ad tertium casum in mutuum per nos decilum: quoniam sit iste casus, ille de pecunia negociatoria, vel emptoria, de ferendis ad nunqinas, si quidem pars plus radice, & licet ex potentia ad lucrum est estimanda sub industria.

Super questionis septimo articulo. In art. 3. eundem quest. 79. occurrit articulus in vsura transferatur dnum. Et qm de hoc articulo nem in quolibeto nostro scripto, & vt pmo dicitur

¶ 3 Præ. illud, quod aliquis emit de pecuniâ usuraria, debet sibi rōne pecuniæ, quâ dedit. nō ergo habet maius ius in re, quâ acquisiuit, q̄ in pecuniâ, quâ dedit: sed pecuniâ usurariam tenetatur restituere. ergo & illud qd̄ ex ea acquisit, tenetur restituere.

SED CONTRA. Quilibet potest licite tenere id qd̄ legitime acquisiuit: sed id qd̄ acquiritur p̄ pecuniâ usurariâ, interdum legitime acquisit: ergo licite potest teneri.

RESPON. Dicendum, q̄ sicut supra dictum * est, res quædam sunt, quarum usus est ipsarum rerum consumptio, quæ non habent usum fructum secundum iurâ: & ideo si talia fuerint per usuram extorta, puta, denarii, triticum, vinum, aut aliquid huiusmodi, non tenetur homo ad restituendum, nisi id quod accepit: quia id, quod de talibus est acquisitum, non est fructus huiusmodi rei, sed humanâ industria: nisi forte per detentionē talis rei, alter sit damnificatus amittendo aliquid de bonis suis, tunc, n. tenetur ad recompensationē nocuamenti. Quædam uero res sunt, quarum usus nō est earum consumptio, & talia habet usum fructum, si cur domus, & ager, & alia huiusmodi: & ideo si quis domum alterius, uel agrum per usurâ extorsisset, non solum tenetur restituere domum, uel agrum, sed etiam fructus inde perceptos: quia sunt fructus rerum, quarum alius est dominus, & ideo ei debentur.

AD PRIMUM ergo dicendum, q̄ radix non solum habet rationem materiæ, sicut pecunia usuraria: sed habet etiam aliquam rationem causæ actiue, in quantum administrat nutrimentum: & ideo nō est simile.

AD SECVNDVM dicendum, q̄ possessiones, quæ de usuris sunt comparatæ, nō sunt eorū, quorum sunt usuræ, sed illorum qui eas emerunt: sunt tamen obligatæ illis a quibus fuerunt usuræ acceptæ, sicut & alia bona usurarii. & ideo non præcipitur, q̄ assignentur illæ possessiones his, a quibus fuerunt acceptæ usuræ, quia forte plus ualent, q̄ usuræ, quas dederunt: sed præcipitur quod uendatur possessiones, & earum pretia restituantur. s. secundum quantitatem usuræ acceptæ.

AD TERTIVM dicendum, q̄ illud quod acquiritur de pecuniâ usuraria, debetur quidē acquirenti nō p̄ pecuniâ usurariâ datâ, sicut p̄ eam instrumentale, sed propter suam industriam, sicut propter causam principalem: & ideo plus iuris habet in re acquisita de pecuniâ usuraria, q̄ ipsa pecunia usuraria.

*Super Quaestione
de usuris
Articulus quartus*

¶ Nota. 78. nota diligenter tria. Primo, quod qui utitur peccato alterius ad bonum suum, uel alterius, non est peccator: id est, si quis abique necessitate, pro utilitate tamen sua uel alterius, utatur peccato alterius, a peccato immunitus est, cum boni utilitatis, quoddam bonum sit. Et similiter

ARTICVLVS IIII.
Vtrum liceat pecuniam accipere mutuo sub usura.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q̄ nō liceat pecuniâ accipere mutuo sub usura. Dicitur n. Apōst. Rom. 1. quod digni sunt morte non solum, qui faciunt peccata, sed etiam qui consentiunt facientibus: sed ille qui accipit pecuniâ mutuo sub usuris, consentit usurario in suo peccato, & præbet ei occasionē pec-

A candi. ergo etiam ipse peccat.

¶ 2 Præ. Pro nullo cōmodo temporalis debet aliquis alteri quāctū que occasionem præbere peccandi, hoc enim pertinet ad rationē scandali actiui, quod semper est peccatum, ut supra * dictum est: sed ille qui petit mutuum ab usurario, expresse dat ei occasionē peccandi. ergo pro nullo cōmodo temporalis excusatur.

¶ 3 Præ. Nō minor uidetur esse necessitas quandoq; deponendi pecuniam suam apud usurarium, quā mutuum accipiendi ab ipso: sed deponere pecuniam apud usurarium omnino uidetur esse illicitum, sicut illicitū esset deponere gladium apud furiosum, uel uirginem cōmittere luxurioso, seu cibū guloso. ergo neq; licitū est accipere mutuum ab usurario.

SED CONTRA. Ille qui iniuriarum patitur, nō peccat, secundum * Philosoph. in 5. Ethicor. Vnde iustitia nō est media inter duo uitia, ut ibidem dicitur: sed usurarius peccat, in quantum facit iniuriam accipienti mutuum sub usuris. ergo ille qui accipit mutuum sub usuris, non peccat.

RESPON. Dicendum, quod inducere hominem ad peccandum nullo modo licet: uti tamē peccato alterius ad bonum, licitum est: quia & Deus utitur omnibus peccatis ad aliquod bonum. Ex quolibet. n. malo elicit aliquod bonum, ut dicitur in * Enchiridio: & ideo ¶ August. Publicolæ quærenti, utrum liceret uti iuramento eius, qui per falsos deos iurat, in quo manifeste peccat, eis diuinam reuerentiam adhibens, Respondit, quod qui utitur fide illius, qui per falsos deos iurat, non ad malum, sed ad bonum, non peccato illicius se sociat, quo per demonia iurauit, sed pacto eius bono, quo fidem seruauit: si tamen induceret eum ad iurandum per falsos deos, peccaret. Ita etiam in proposito dicendum est, quod nullo modo licet inducere aliquem ad mutuandum sub usuris: licet tamen ab eo, qui hoc paratus est facere, & usuras exercet, mutuū accipere sub usuris propter aliquod bonum, quod est subuentio suæ necessitatis, uel alterius.

Sicut etiam licet ei, qui incidit in latrones, manifestare bona quæ habet, quæ latrones peccant diripiendo, ad hoc quod non occidatur, exemplo Isemael. Noli occidere nos, quia thesauros habemus in agro, ut dicitur Hier. 41.

¶ 4 Præ. Pro nullo cōmodo temporalis debet aliquis alteri quāctū que occasionem præbere peccandi, hoc enim pertinet ad rationē scandali actiui, quod semper est peccatum, ut supra * dictum est: sed ille qui petit mutuum ab usurario, expresse dat ei occasionē peccandi. ergo pro nullo cōmodo temporalis excusatur.

¶ 5 Præ. Nō minor uidetur esse necessitas quandoq; deponendi pecuniam suam apud usurarium, quā mutuum accipiendi ab ipso: sed deponere pecuniam apud usurarium omnino uidetur esse illicitum, sicut illicitū esset deponere gladium apud furiosum, uel uirginem cōmittere luxurioso, seu cibū guloso. ergo neq; licitū est accipere mutuum ab usurario.

SED CONTRA. Ille qui iniuriarum patitur, nō peccat, secundum * Philosoph. in 5. Ethicor. Vnde iustitia nō est media inter duo uitia, ut ibidem dicitur: sed usurarius peccat, in quantum facit iniuriam accipienti mutuum sub usuris. ergo ille qui accipit mutuum sub usuris, non peccat.

si quis propter bonum delectabile utatur alternis peccato, quamuis uenialiter peccet, si delectabile, ueniale est, non tamen peccat mortaliter. Et propterea non oportet petentes mutuum ab usurario parato nimis uigere in conscientia, quanta aut quali necessitate ductus hoc fecerit: quoniam actum de genere suo non malum faciunt, ac per hoc, nisi ex fine sit mortale, aut nullum, aut ueniale peccatum est. Nullum, si ex necessitate, aut pietate: ueniale autem, si sine rationabili causa, sicut ceteri actus irrationabiles damnosi sibi ipsis. Nec obstat, quod auctor respondendo lectori Florentino dixerit, quod propter maiores negotiationes exercendas nō excusatur quis a peccato petendi mutuum sub usuris: quoniam hoc intelligendum est de peccato ueniali, quando negotiationes tendunt ad utile nimis abundans: nam si tenderent ad utile necessarium domui sue, nullum peccatum esset. Secundo, quod quia inducere ad peccandum nulli licet, & petitor aliquid petit, ad quod dicitur illum induci: ideo oportet tantum esse in omnibus materiis ubicumque agit de usu peccati alterius, ut petendo, aliquid licitum petatur. uerbi gratia, in proposito, petitur mutuum, non acceptio usuræ. In treuga, uel pace cum infidelibus petitur fidelitas pactorum, non diuina iniuria. In manifestatione rerum furarum latronibus, petitur uita propria, & sic de aliis; ita quod semper petatur aliquid, quod ille potest concedere, si uult sine peccato, ut patet in dictis exemplis. Et propterea petens, qui directe tendit ad inducendum eum a quo petit, ad concedendum illi petitiuum, non dat ei occasionem peccandi: sed ipse a quo petitur, apponit ex sua mala uoluntate actum

AA bono

DA dit.

August. Enchirid. ca. 11. tom. 1. Episto. 154. non longe a princ. to. 3.

Lib. 5. ca. 11. a med. to. 5. lib. 5. cap. 1. declinando ad fin. to. 5.

9. 43. ar. 2.

Secunda Secunda. S. 1190.

bono peto alium actum praam non petium, immo displicen- tem, ei qui petit. Si namque peccet quis ab aliquo actum, quem non potest exercere sine peccato, proculdubio ad peccandum est inducere, quamvis parvillum: ac per hoc particeps peccati esset comitens peccato alterius. Aduerte ergo semper in casibus, ut discernas si actus petitus potest ab eo a quo petitur, sine peccato fieri: quia hic radix est liciti, uel illiciti, cum de usu peccati alterius agitur. Tertio quod ex exemplo manifestatum bona sua latronibus, hic expolito, habes quo intelligi possunt gestis Loth, Gene. cap. 19. cum filias proprias abusu impiorum obtulit, ut euitaret sodomiticam hostium iniuriam in propria domo. Quomodo illi decem uiri petierunt non occidi, quod poterat sine peccato concedi, & manifestauerunt loca thesaurorum suorum: quod etiam sine peccato fit, quam cum passiva scandalum proximi, ex malitia tamen accepto, quamvis sciret quod ex hoc sumeret occasionem rapi- nae eis minus displicentis, quam occisionis, & ad neutrum peccatum eos induxerunt, sed uti sunt iniqua eorum uoluntate ad salutem propriae uitae. Ita Loth petiit quod non committerent sodomiam cum masculis hostibus, quod sine peccato concedere poterant, & obtulit proprias filias educendum extra: ita quod non oporteret inferri ipsi patri aliam uolentiam ad hoc ut uel- let essent extra, quod totis sine peccato est, quamuis sciret, quod occasione abutendi eis inde sumeret, & ipsi peccarent facie do iniustum: filiae autem patenter iniustum. Unde ad neutrum peccatum inducebat eos Loth sciret, quod non sunt facienda minus mala, ut euitentur mala maiora: quamuis dixerat, abuti mi- ni eis, ut liber: quoniam permittit hanc dicebat, sed ut uolebat iniquitate illorum ad bonum, tanta offensa uitacionem. Et simi- le est de gestis circa uxorem Leuita, Iudicum 19, quamuis non oporteat forte illum excusare sicut Loth, de quo scriptura testatur, quod erat iustus. 2. Per c. 2. Et haec dicta sunt, ut non puer quod exemplo illorum decem uiros licere inducere ad minus ma- lum paratos, ut euitentur minus malum. Si enim non sunt facien- da mala, ut ueniant bona, multo minus facienda sunt, ut non fiat maiora mala, quod non in boni positione, sed mali negatione consistit. Magna namque differentia est inter inducere ad minus malum, ut uiterit minus: & offerre, ac tradere materialiter mate- riam minus mali. Primum enim nulla ratione licet, propter rationem dictam. Secundum autem fecerunt illi decem uiri, fecit Loth, fecit Leuitas, facimus quotidie redimentes captiuitatem, uel uexationem nostram iniustam, & soluentes uisuras. Dixi autem offerre, seu tradere materialiter, hoc est, non ad inducendum ipsum ad explendam malam suam uoluntatem circa oblatam materiam, sed ad redimendum uexationem suam, uel proximi tali oblatione, seu traditione utendo alterius iniquitate, non inducendo aliquem ad peccandum. Unde non licuisset ipsi Loth, qui obtulit materiam liberi arbitrij, filias, consulere filias suas, ut consentirent in stuprum: sed ut illam uiolenter constanti patientia sustinerent ad coronam, ut Lucia dixit. Et haec dicta sunt, si Loth excusandus est propter auctoritatem Petri Apo- stoli, quam glossa super Genes. capitulo, decimonono, exponit comparatiue, hoc est, quod Loth non iustus simpliciter, sed comparatione Sodomitarum iustus dicitur. Et Augustinus, glo. ibi dem Loth reprehendit de oblatione filiarum, quasi non ha- beat locum redimere uexationem offerendo materiam li- beri arbitrij ad parandum huiusmodi opera nefanda: quamuis Aug. redemptionem uexationis in his gestis, ut tractauimus, non tractet.

Ad primum ergo dicendum, quod ille qui accipit pecuniam mutuo sub uisuris, non consentit in peccatum usurarii, sed utiureo: nec placet ei usurarii acceptio, sed mutuatio, quae est bona.

Ad secundum dicendum, quod ille, qui accipit pecuniam mutuo sub uisuris, non dat occasionem usurario uisuras accipiendi, sed mutuari. Ipse autem usurarius sumit occasionem peccandi ex malitia cordis sui, unde scandalum passiuum ex parte sua est, non autem actiuum ex parte petentis mutui. Nec tamen propter huiusmodi scandalum passiuum de-

infideli committere non est abique culpa committit in multis allatis exemplis de luxurioso & sic hac uerba auctoris, ut prima facie sonant peccata: da: sed distinguendum est, quod si sit nisi uisuras alias unde exerceat uisuras duo committit peccata: scilicet usuram, & uisuram, quae proprie dicitur, quia separabilia sunt (posset enim distrahere deponendo pecuniam depositam in alia negotio, ita in deponente apud talem uisurarium, dicitur. Primo, quod deponit apud distractorem. Secundo, quod ponit apud uisurarium non habentem uisuram. Ratio est, quia particeps est culpae, qui committens cibum gulo, particeps est culpae, qui committens uirginem luxurioso, particeps est culpae, qui committens non est, ut dicitur, ab eo, quem scit probabiliter actum illum non facere ad hoc, est differentia inter peccatum ab uisurario deponentem apud eundem non habentem uisuram, & bonum petens factum exerceat, si scilicet in manu eius debitus committitur scitur non exerceat. Ille ergo errat in actu commisso de bono, si sciat peccata iste dicitur dare materiam peccandi, & quia in actu commisso debito dat materiam peccandi, reuera est particeps culpae, quae committitur ab alio, ubi ab eo, qui committit eam. Malis tamen oblatio, qui committit eam luxurioso, & sic de alio, ut de a dicens, quod quia quilibet est dominus sui, non legem, quam uult: ideo iste deponens suam materiam non peccat, neque dans illi simpliciter peccatum. Errant siquidem sic ridendo in radice, qui simpliciter deponit, nec implicite dat licentiam distrahere, ut inuit depositarium teneri sibi de deposito deponere, & tali actione agere contra eum, si res ad alium, si aut depositum distractionem prohibet, & non agit. Et per peccatum deponens peccat, particeps est culpae, in mala custodia, ad quam tamen non obligatur, tractus. Peccatum uero secundum non est particeps culpae, materiam peccandi, seu peccatum, plusquam deponens in latrones, pro rationem allatam oblatam, non dicit, quod dat materiam peccandi peccandi, particeps culpae uisurae, sed peccandi, & culpae, & quia peccatum distractionis depositum non legitime, quod non, quod dat materiam peccandi peccandi, reddere possit, requisitus statim peccat. Deponendum, non distrahendum traditur, & acceptum, transfertur in eo dominum, sed tenet peccatum, in mixta iniuria, quod requisitus paulo post facit, non homines culpa haec habent. Ideo committens peccatum distractori, quem tamen non tenet peccatum, requisitionem, licet peccet, non tamen committens cibum gulo, sine mortali tamen peccato, mittens in depositum pecuniam suam, non tenet peccatum, sed omnes species peccandi, & ciationes suas exponere. Et hoc modo committens inis doctrina tota articulo. Unde dicitur, huiusmodi peccatum apud uisurarium habentem, unde dicitur, quod

fed materialiter dant materiam peccandi, quod hoc ut peccat, sed paucior potius illos peccatum bonum: eadem ratione iste deponens peccatum intentione det, & non inducat illum ad uisuram aut uisuram exercendam, sed paucior illam

bet alius a mutuo petendo defistere, si indigeat, quia huiusmodi passiuum scandalum non prouenit ex infirmitate, uel ignorantia, sed ex malitia.

Ad tertium dicendum, quod si quis committeret pecuniam suam uisurario non habenti alias, unde uisuras exerceat, uel hac intentione committeret, ut inde copiosius per uisuram lucraretur, daret materiam peccandi: unde & ipse esset particeps culpae. Si autem aliquis uisurario alias habenti suam uisuras exerceat, pecuniam suam committat, ut tutius seruetur, non peccat, sed utitur homine peccatore ad bonum.

quod etiam sine peccato fit, quam cum passiva scandalum proximi, ex malitia tamen accepto, quamuis sciret quod ex hoc sumeret occasionem rapi- nae eis minus displicentis, quam occisionis, & ad neutrum peccatum eos induxerunt, sed uti sunt iniqua eorum uoluntate ad salutem propriae uitae. Ita Loth petiit quod non committerent sodomiam cum masculis hostibus, quod sine peccato concedere poterant, & obtulit proprias filias educendum extra: ita quod non oporteret inferri ipsi patri aliam uolentiam ad hoc ut uel- let essent extra, quod totis sine peccato est, quamuis sciret, quod occasione abutendi eis inde sumeret, & ipsi peccarent facie do iniustum: filiae autem patenter iniustum. Unde ad neutrum peccatum inducebat eos Loth sciret, quod non sunt facienda minus mala, ut euitentur mala maiora: quamuis dixerat, abuti mi- ni eis, ut liber: quoniam permittit hanc dicebat, sed ut uolebat iniquitate illorum ad bonum, tanta offensa uitacionem. Et simi- le est de gestis circa uxorem Leuita, Iudicum 19, quamuis non oporteat forte illum excusare sicut Loth, de quo scriptura testatur, quod erat iustus. 2. Per c. 2. Et haec dicta sunt, ut non puer quod exemplo illorum decem uiros licere inducere ad minus ma- lum paratos, ut euitentur minus malum. Si enim non sunt facien- da mala, ut ueniant bona, multo minus facienda sunt, ut non fiat maiora mala, quod non in boni positione, sed mali negatione consistit. Magna namque differentia est inter inducere ad minus malum, ut uiterit minus: & offerre, ac tradere materialiter mate- riam minus mali. Primum enim nulla ratione licet, propter rationem dictam. Secundum autem fecerunt illi decem uiri, fecit Loth, fecit Leuitas, facimus quotidie redimentes captiuitatem, uel uexationem nostram iniustam, & soluentes uisuras. Dixi autem offerre, seu tradere materialiter, hoc est, non ad inducendum ipsum ad explendam malam suam uoluntatem circa oblatam materiam, sed ad redimendum uexationem suam, uel proximi tali oblatione, seu traditione utendo alterius iniquitate, non inducendo aliquem ad peccandum. Unde non licuisset ipsi Loth, qui obtulit materiam liberi arbitrij, filias, consulere filias suas, ut consentirent in stuprum: sed ut illam uiolenter constanti patientia sustinerent ad coronam, ut Lucia dixit. Et haec dicta sunt, si Loth excusandus est propter auctoritatem Petri Apo- stoli, quam glossa super Genes. capitulo, decimonono, exponit comparatiue, hoc est, quod Loth non iustus simpliciter, sed comparatione Sodomitarum iustus dicitur. Et Augustinus, glo. ibi dem Loth reprehendit de oblatione filiarum, quasi non ha- beat locum redimere uexationem offerendo materiam li- beri arbitrij ad parandum huiusmodi opera nefanda: quamuis Aug. redemptionem uexationis in his gestis, ut tractauimus, non tractet.

In responsione ad tertium eiusdem articuli, dubium occurrit, quoniam aduersarij uideant doctrinam traditam in hoc articulo, & ueritatem, pro quanto dicitur, quod si quis committeret pecuniam suam uisurario non habenti alias unde uisuras exerceat, daret materiam peccandi, unde & ipse esset particeps culpae. Nam sicut petens mutuum ab uisurario, dat materiam uisurae, pignus, scilicet in quo exerceat auaritiam suam accipiendo uisuram, & incidens in latrones, & tradens illis bona sua, dat eis materiam rapinae: ita dans pecuniam in depositum uisurario non habenti alias unde exerceat uisuras, dat materiam uisurae. Et si illi excusantur, quia non formaliter

Et non habentem etiam illi probabiliter creditur fides depofita, & non diffractor depofiti ac per hoc committitur ei actus bonus, de his sperans. quod fiet ab illo. Hic creditur contra-rium & committitur actus bonus delictus ei, qui probabiliter ti-meretur facturus oppofitum. Et propterea hic commiffor particeps

QVAESTIO LXXIX.

De partibus integralibus iustitiae, in quatuor articulis diuifa.

DEINDE considerandum est de partibus integralibus iustitiae, quae sunt bonum facere, & a malo declinare, & de vitis oppofitis. Circa quod quaeritur quatuor.

- ¶ Primo, Vtrum duo praedicta sint partes iustitiae.
- ¶ Secundo, Vtrum transgressio fit speciale peccatum.
- ¶ Tertio, Vtrum omiffio fit speciale peccatum.
- ¶ Quarto, De comparatione omiffionis ad transgressionem,

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum, declinare a malo, & facere bonum, sint partes iustitiae.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod declinare a malo, & facere bonum, non sint partes iustitiae. Ad quamlibet enim virtutem pertinet facere bonum opus, & malum vitare: sed partes non excedunt totum. ergo declinare a malo, & facere bonum, non debent poni partes iustitiae, quae est quaedam virtus specialis.

¶ 2 Praeterea Super illud Psal. 33. Diuertere a malo, & fac bonum, dicitur glo. Illud vitat culpam, scilicet diuertere a malo, hoc meretur uitam, & palmam, scilicet facere bonum: sed quilibet pars virtutis meretur palmam, & uitam. ergo declinare a malo non est pars iustitiae.

¶ 3 Praeterea Quaecumque ira se habent, quod vnum includitur in alio, non distinguuntur ab inuicem, sicut partes alicuius totius: sed declinare a malo includitur in hoc, quod est facere bonum, nullus enim simul facit bonum, & malum. ergo declinare a malo, & facere bonum, non sunt partes iustitiae.

SED CONTRA est, quod Augustinus libro de correptione & gratia ponit, ad iustitiam legis pertinere, declinare a malo, & facere bonum.

RESPOND. Dicendum, quod si loquamur de bono, & malo in communi, facere bonum, & vitare malum pertinent ad omnem virtutem: & si hoc non ponitur partes iustitiae, nisi forte

A temperato facere intemperatum. Constituta vero aequalitatem a me potius me inuito corrumpere, ut patet cum reddendum iustifragrum iuum Ioanni, & alter iubet eundem agrum ab eo auferendum. Corruptum. n. ille aequalitatem, quam ego feci. Et hinc intenta ad propositum differentia clara habetur. quod in alijs virtutibus facere medium, & non corrumpere illud, idem est, sicut illuminatio coemua. In iustitia autem facere aequalitatem. & non corrumpere illam, diuersa sunt: quia aequalitas facta in rebus non conseruatur ex meo facere, quia non dependet a me: potest namque a multis alijs corrumpi. Quia ergo aliud est facere aequalitatem, & aliud est corrumpere aequalitatem factam a se, uel ab alio, & hoc non habet locum in alijs virtutibus: ideo facere bonum, & declinare a malo, quae haec important, assignantur specialiter iustitiae, & non alijs virtutibus. Et quia auctor non uidetur ex literae superficie super hac se fundasse differentia, ideo respondendo ad obiecta dicitur, quod differentia ista secundum ueritatem non attenditur penes recessum a termino a quo, puta, malo: & accessum ad terminum ad quem, puta, bonum: sed penes facere terminum ad quem, & non corrumpere illum. Et hoc expressit litera, assignando, quare specialiter haec sunt partes iustitiae, ut patet in hac responsione. Causa autem quare litera de alijs uirtutibus meminit accessum ad medium, & recessum ab extremis, & hoc contrapofuit, ut apparet, uera differentia, quae est secundum facere, & non corrumpere, fuit, quia auctor a notioribus docebat, & manifestis. Manifestum autem est, quod in alijs uirtutibus declinare a malo, & facere bonum communitur sumuntur pro recessu ab extremis, & accessu ad medium. Et propterea ostendit, quod haec manifeste importata per has partes in alijs uirtutibus non sunt duae partes. Et per opofitum est, quod illa quae manifeste importantur per easdem partes in materia iustitiae, sunt duae partes: ita quod auctor

iustitia accipiatur prout est omnis uirtus. Quamuis etiam iustitia hoc modo accepta respiciat quaedam rationem boni specialem, prout est debitum in ordinem ad legem diuinam, uel humanam: sed iustitia secundum quod est specialis uirtus, respicit bonum sub ratione debiti ad proximum. Et secundum hoc ad iustitiam specialem pertinet facere bonum sub ratione debiti in comparatione ad proximum, & vitare malum oppofitum. s. quod est nocium proximo. Ad iustitiam uero generalem pertinet facere bonum debitum in ordine ad communitatem, uel ad Deum, uel vitare malum oppofitum. Dicuntur autem haec duo partes iustitiae generalis, uel specialis quasi integrales: quia utrumque eorum requiritur ad perfectum actum iustitiae. Ad iustitiam non pertinet aequalitatem constitucere in his, quae sunt ad alterum, ut ex supradictis patet. Eiusdem autem est constitucere aliquid, & constitutum conseruare in his, quae sunt ad alterum. Constituit autem quis aequalitatem iustitiae faciendobonum, id est, reddendo alteri, quod ei debetur. Conseruat autem aequalitatem iustitiae iam constituta declinando a malo, id est, nullum nocuum proximo inferendo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod bonum, & malum hic accipiuntur sub quadam ipsa ratione, per quam appropriantur iustitiae. Id tamen haec duo ponuntur partes iustitiae: secundum aliquam propriam rationem boni, & mali, non autem alicuius alterius uirtutis moralis: quia aliae uirtutes morales consistunt circa passionem, in quibus bonum facere, est uenire ad medium, quod est declinare ab extremis quasi a malis.

Et sic in idem redit, quod ad alias uirtutes, facere bonum, & declinare a malo; sed iustitia consistit circa operationes, & res exteriores, in quibus aliud est facere aequalitatem, & aliud est factam non corrumpere.

AD SECUNDVM dicendum, quod declinare a malo, si ponitur pars iustitiae, non importat negationem puram, quod est non facere malum: hoc enim non meretur palmam, sed solum uitam poenae. Importat autem motum uoluntatis repudiationis ostendit: & hoc est meritum, praecipue quod aliquis impugnatur, ut malum faciat, & resistit.

Secunda Secunda s. Thomae. AA 2 primo

Super Quaestiones septuaginta quatuor articulo primo. N. 9. artic. 1. diuinitatem occurrit circa rationem in responso ad primum reddendum. declinare a malo, & facere bonum, secundum aliquam propriam rationem boni, & mali ponuntur partes iustitiae, & non ponuntur partes aliarum uirtutum, puta, fortitudinis, & temperantiae secundum alias speciales rationes boni. R. n. litera est, quia in alijs uirtutibus in idem redit utrumque. In iustitia autem aliud est aequalitatem facere, & aliud factam non corrumpere. Videtur autem haec ratio nulla, cum quia in ipsa iustitia in idem redit utrumque, nam idem est aequalitatem facere, & ab inaequali declinare, non minus quod ab extremis ad medium uenire: tunc quia sicut aliud est aequalitatem facere, & aliud factam non corrumpere, ita aliud est medium inter passionem conseruare, & aliud conseruatum medium non corrumpere. Et sic uariis ratio nititur. Ad hunc euiden- tiam sciendum est, quod inter aequalitatem circa quam uertitur iustitia, & medium circa quod alij sunt uirtutes morales, haec est differentia, quod aequalitas est in rebus ipsis, medium autem intus in animis nostris. Et hinc fit ut constitutum per alias uirtutes medium a me, nullus alius possit corrumpere. Nullus enim potest inuito ex

9. 58. artic. 2.